

15.6.2020

EOAK/1488/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Iisa Suhonen

Lopullinen pöytäkirja Pasilan poliisivankilan terveydenhuolto

Tarkastuskohde	Helsingin poliisilaitoksen poliisivankilan terveydenhuolto
Tarkastusajankohta	7.3.2018
Osallistujat EOAK:sta	Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen Oikeuspsykiatrian erikoislääkäri Mika Rautanen, oikeusasiamiehen kutsuma ulkopuolinen asiantuntija
Osallistujat tarkastuskohteesta	Lääkäri Ylivartija Sairaanhoitaja (haastateltu erikseen) Sairaanhoitaja (haastateltu erikseen)

1 YLEISTÄ

Tarkastuksesta oli ilmoitettu ennalta lääkärille. Tarkastus liittyi apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen tekemään Helsingin poliisilaitoksen säilytystilojen (jäljempänä poliisivankila) ennalta ilmoittamattomaan tarkastukseen, josta on laadittu erillinen pöytäkirja ([EOAK/849/2018](#); julkaistu www.oikeusasiamies.fi).

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OP-CAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä tehtävässä oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

Tarkastuksen toimittamiseksi kansallisella valvontaelimellä on oikeus päästä toimipaikan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti vapautensa menettäneiden henkilöiden ja toimipaikan henkilökunnan kanssa (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 b §, 11 c § ja 11 g §). Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana oli oikeus yksityisyyteen. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitettiin erityisesti huomiota myös siihen, miten tarkastuskohteessa huomioidaan henkilön yksityisyys ja toimitaan niin, että mm. toimintatavoissa ja kohtelussa yksityisyys toteutuu paremmin.

Helsingin poliisilaitokselle ja säilytystilassa työskenteleville terveydenhuollon ammattihenkilöille varattiin mahdollisuus kommentoida tarkastuspöytäkirjan luonnosta. Helsingin poliisilaitos toimitti Erityistoimintayksikön kommentit. Lisäksi säilytystiloissa käyvä lääkäri toimitti oman kommenttinsa. Nämä on kirjattu pöytäkirjaan.

2 TARKASTUKSEN KULKU

Terveydenhuoltoon kohdistuvasta tarkastuksesta ilmoitettiin etukäteen poliisivankilan lääkärille, vaikka muuten säilytystilojen tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta. Tarkastuksen aikana tavattiin ylivartija ja lääkäri sekä informoitiin puhelimitse säilytystiloissa käyvää osastonhoitaja Johanna Halmetojaa tarkastuksesta. Lisäksi ulkopuolinen asiantuntija haastatteli erikseen säilytystilan kahta hoitajaa, jotka eivät tarkastusajankohtana olleet paikalla.

Tarkastuksen aikana saatiin neljä päätöstä, jotka koskivat vapautensa menettäneen tarkkailuun tai eristämistarkkailuun määräämistä.

Tarkastuksen jälkeen poliisivankilan lääkäriä pyydettiin vielä toimittamaan edellä mainituista neljästä vapautensa menettäneestä laaditut potilasasiakirjamerkinnot.

3 TARKASTUSHAVAINNOT SEKÄ APULASIOIKEUSASIAMIEHEN KANNANOTOT JA SUOSITUKSET

Yleistä

Apulaisoikeusasiamies korostaa, että terveydenhuollon ammattihenkilöillä on merkittävä rooli huonon kohtelun ennaltaehkäisyssä. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitetään erityistä huomiota menettelytapoihin, käytettäviin lomakkeisiin sekä työntekijöiden koulutukseen ja perehdytykseen.

Tarkastushavainnoissa ja niiden kannanotoissa jäivät usein myönteiset seikat vähemmälle huomiolle. Apulaisoikeusasiamies pitää erittäin myönteisenä sitä, että Pasilan poliisivankilaan on järjestetty vapautensa menettäneille terveydenhuollon palveluita sekä säännöllinen mahdollisuus tavata lääkäriä. Tämä on edelleen poikkeuksellista Suomen poliisivankiloissa. Apulaisoikeusasiamies pitää myös myönteisenä sitä, että säilytystiloissa käyvät terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat pääsääntöisesti aina samat, millä varmistetaan se, että he tuntevat toimintaympäristön.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Erityistoimintayksikön mukaan vapautensa menettäneillä on mahdollisuus tavata poliisilaitoksen palkkaamaa lääkäriä kolmena päivänä viikossa ja poliisilaitoksen palkkaamaa sairaanhoitajaa viitenä päivänä viikossa. Yksikkö piti nykyisiä järjestelyjä erittäin toimivina ja toivoi, että järjestelyä voidaan jatkaa siitä huolimatta, että kaikkia epäkohdiksi koettuja asioita ei todennäköisesti kyetä korjaamaan.

Lääkäriin kommentit

Lääkäri ilmoitti, että hän yhdessä sairaanhoitajan ja säilytystilojen ylivartijan kanssa pyrkii suunnittelemaan, miten ainakin osaa pöytäkirjassa esitetyistä asioista voitaisiin viedä apulaisoikeusasiamiehen suositteluun suuntaan.

3.1 Poliisivankilassa työskentelevät terveydenhuollon ammattihenkilöt

Tarkastushavainnot

Poliisivankilassa käyvällä lääkäriellä on ollut vuodesta 1995 alkaen henkilökohtainen työsopimus poliisilaitoksen kanssa. Hänellä ei ole varsinaista ammatillista esimiestä. Sijaisena toimii tarvittaessa sama Attendon lääkäri. Poliisivankilan lääkäri toimii päätyönään terveyskeskuslääkärinä Helsingin kaupungilla. Pasilan poliisivankilassa hän käy kolme kertaa viikossa, kulloinkin kaksi tuntia.

Lääkäriin lisäksi poliisivankilassa työskentelee kolme sairaanhoitajaa vastaavilla, poliisilaitoksen kanssa tehdyillä sopimuksilla. Kaksi heistä työskentelee päätyönään Vankiterveydenhuollon yksikössä. Hoitajan arvioon pääsee arkipäivisin.

Terveydenhuollon ammattihenkilöt eivät ole saaneet poliisivankilassa työskentelyyn erityistä perehdytystä. Lääkäriellä tai hoitajilla ei ollut aktiivisesti tiedossa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006, jäljempänä putkalaki) sisältöä. Tietoa ei myöskään ollut poliisivankiloita koskevista Poliisihallituksen ohjeistuksista tai oikeusasiamiehen poliisivankiloita ja niiden terveydenhuoltoa koskevista ratkaisuista tai tarkastuspöytäkirjoista.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot ja suositukset

Poliisivankilassa työskentelevälle lääkärielle riittänee se, että hänellä on pitkä kokemus yleislääkärin työstä, mikä tarkoittaa käytännössä perusterveydenhuollossa tehtävää potilaan tutkimista ja oireiden seulontaa. Poliisivankilaan tulevien vapautensa menettäneiden vaivat vaikuttavat painottuvan kuitenkin päihde- ja psyykenongelmiin. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan näihin soveltuva lisäkoulutus olisi hyödyllistä. Haastateltujen hoitajien tausta vankiterveydenhuollossa vaikuttaa poliisivankilassa työskentelyyn soveltuvalta.

Poliisilaitos ei ole järjestänyt terveydenhuollossa työskenteleville koulutusta säilytystilojen erityisolosuhteista ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä. Myöskään Poliisihallituksen 24.11.2017 poliisilaitoksille lähettämää ohjauskirjettä (POL-2017-41566), jossa on myös poliisivankiloissa annettavaa terveydenhuoltoa koskevia asioita, ei ole saatettu poliisivankilassa työskentelevien terveydenhuollon ammattihenkilöiden tietoon.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että nykyinen järjestely voi altistaa esimerkiksi systemaattisille epäkohdille poliisin ja terveydenhuollon välillä silloin, kun toinen osapuoli olettaa asian kuuluvan toiselle. On myös selvää, että lääkäriin on tunnettava vähintään ne putkalain säännökset, jotka vaikuttavat hänen työhönsä. Esimerkiksi putkalain 5 luvun 6 §, jonka perusteella hän voi antaa luvan vapautensa menettäneelle saada omalla kustannuksella terveydenhoitoa säilytystilassa. Tämän säännöksen sisältö on toisaalta ollut huonosti tiedossa myös poliisivankiloitten vartijoilla, minkä vuoksi em. ohjauskirjeessä on muistutettu myös tästä vapautensa menettäneiden oikeudesta.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että Helsingin poliisilaitos järjestää poliisivankilassa työskenteleville terveydenhuollon ammattihenkilöille perehdytystä tarpeellisin osin lainsäädännöstä ja poliisihallinnossa annetuista määräyksistä ja ohjeista.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Erityistoimintayksikkö ilmoitti järjestävänsä kevään 2019 aikana poliisivankilassa työskentelevälle terveydenhuoltohenkilöstölle yhteisen koulutuksen vapautensa menettäneiden säilytystä koskevasta lainsäädännöstä, Poliisihallituksen ohjeista ja vapautensa menettäneiden säilytystä koskevista laillisuusvalvontaviranomaisten raporteista ja tarkastuspöytäkirjoista.

Yksikkö katsoi, että poliisivankilan lääkärin yli 20-vuoden kokemus poliisivankilan lääkäriyöstä ja pitkä kokemus terveystieteiden työstä antavat hänelle erinomaisen osaamisen päihde- ja psyykeongelmaisten asiakkaiden hoitoon. Yksikön mukaan poliisilaitoksessa ei ole sellaista ammatillista osaamista, jota lääkärin ammatillinen esimiehisuus edellyttäisi. Poliisilaitoksessa ei ole myöskään katsottu tarpeelliseksi hankkia tällaista ostopalveluna.

3.2 Terveydenhuollon käytössä olevat tilat ja lääkkeiden säilytys

Tarkastushavainnot

Hoitohenkilökunnalla on käytössään kalustettu erillinen huone, jota ei käytetä vastaanottotilana. Samassa tilassa säilytetään ja jaetaan lääkkeitä. Paperimuodossa olevia potilasasiakirjoja ja muita sekalaisia papereita säilytettiin hyllyn päällä mapeissa, jotka olivat kaikkien niiden ulottuvilla, joilla oli pääsy huoneeseen. Lisäksi jäi vaikutelma, että papereiden säilyttämisestä ei ollut selvää toimintaohjetta.

Lääkkeet olivat siististi järjestettyinä lukittavassa kaapissa ja hyllykössä. Viileässä säilytettäviä lääkkeitä varten oli jääkaappi, jonka lämpötilaa seurataan. Lääkekaapissa oli myös korvaushoitolääkettä (metadoni). Sitä oli lääkärin mukaan poikkeuksellisen paljon yhden potilaan takia. Hävitettäviä lääkkeitä ei tarkastushetkellä ollut, koska niille varattu astia oli tyhjennetty. Lääkäri tilaa lääkkeitä sen mukaan, miten hoitajat ja lääkäri huomaavat tarvetta. Lääkkeet maksaa poliisilaitos.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Tarkastajille jäi epäselväksi, onko terveydenhuollolle varattuun huoneeseen pääsy muillakin kuin lääkärillä ja sairaanhoitajilla. Potilasasiakirjojen säilyttäminen mapeissa hyllyssä (edes osittain) vaikuttaa haavoittuvalta sekä tietojen löytymisen että salassapidon näkökulmasta.

Samoin jäi epäselväksi se, miten lääkekaapin sisältöä ja lääkkeiden hävikkiä valvotaan sekä varmistetaan siitä, että hävitettävät lääkkeet toimitetaan apteekkiin hävitettäväksi eivätkä joudu väärin käsiin.

Säilytystilojen tarkastuksen yhteydessä ei selvitetty erikseen sitä, miten lääkkeiden säilyttäminen ja jakamiseen liittyvät kirjaukset oli toteutettu. Tältä osin apulaisoikeusasiamies viittaa edellä mainittuun Poliisihallituksen ohjekirjeeseen, jonka kohdissa 2 ja 3 todetaan seuraavasti:

2. Kiinniotettujen lääkkeet tulee säilyttää lukituissa kaapeissa tai lokeroissa siten, etteivät asiattomat pääse lääkkeitä käsittelemään. Lukitus saa olla avoinna vain silloin, kun kaapista/lokerosta otetaan tai sinne laitetaan lääkkeitä.

3. Lääkkeiden säilytystilan yhteydessä pitää säilyttää lääkekirjaa/-vihkoa, johon jokainen lääkkeiden säilyttämiseen ja jakamiseen liittyvä toimenpide kirjataan asianmukaisesti. Kirjauksessa tulee näkyä suoritettu toimenpide, toimenpiteen suorittaja sekä ajankohta.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa toimintaohjeen laatimista säilytettävistä asiakirjoista eli mitä säilytetään ja miten kauan. Salassa pidettäviä tietoja sisältävät asiakirjat tulee säilyttää siten, ettei niihin ole pääsyä sellaisilla, joilla ei ole tietoihin oikeutta.

Apulaisoikeusasiamies olettaa, ettei säilytystiloissa annettavaa lääkehoitoa varten ole laadittu erillistä ohjeistusta. Lääkehoidon toteuttamiseksi asianmukaisesti ja turvallisesti apulaisoikeusasiamies suosittaa ohjeistuksen laatimista. Apulaisoikeusasiamies viittaa tässä yhteydessä Turvallinen lääkehoito -oppaaseen (THL:n julkaisu 14/2015), jossa ohjeistetaan terveydenhuollon yksiköitä lääkehoitosuunnitelman tekemiseen. Suunnitelma kattaa koko lääkehoitoprosessin yksikön lääkehoidon sisällöstä ja toimintatavoista sekä henkilöstön vastuista, velvollisuuksista ja työnjaosta. Suunnitelmassa kuvataan myös lääkehuollon keskeiset osa-alueet, kuten lääkkeiden tilaaminen, säilyttäminen, käyttökuntoon saattaminen, palauttaminen ja hävittäminen.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan poliisivankilan terveydenhuoltohenkilöstön käytössä olevaan huoneeseen on pääsy ainoastaan terveydenhuoltohenkilöstöllä. Huoneeseen ei myöskään tuoda asiakkaita. Tästä johtuen tilassa olevat asiakirjat ovat ainoastaan terveydenhuoltohenkilöstön nähtävissä.

Lääkekaapin sisältöä ja lääkkeidenantoa valvoo poliisivankilan lääkäri, jonka ohjeiden mukaisesti muu terveydenhuoltohenkilöstö toimii. Poliisivankilan lääkehoidosta on laadittu THL:n Turvallinen lääkehoito-oppaan mukainen lääkehoitosuunnitelma, jossa lääkehoitoon liittyviä asioita ohjeistetaan tarkemmin.

Yksikön mukaan lääkkeiden jako kirjataan poliisivankilan jokaisessa kerroksessa olevaan kerroskirjaan. Kirjaukset tehdään yleisellä tasolla, kuten "Iltalääkkeet jaettu klo 20:00" ja kirjataan toimenpiteen suorittajan nimi.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotto

Apulaisoikeusasiamies on tyytyväinen, että poliisivankilan lääkehoitoa varten on laadittu lääkehoitosuunnitelma. Hän olettaa, että tarkastuksella epäselviksi jääneet lääkehoitoon liittyvät asiat on ohjeistettu suunnitelmassa. Poliisilaitosta pyydetään toimittamaan lääkehoitosuunnitelma apulaisoikeusasiamiehelle.

Mitä tulee lääkkeiden antamista koskeviin kirjauksiin, apulaisoikeusasiamies viittaa Turvallinen lääkehoito-oppaassa todettuun huumausaineiden (kuten korvaushoitolääkkeiden) antamisen merkitsemisestä. Ohjeistuksen mukaan huumausaineita sisältävien lääkkeiden pakkauskohtaista kulutusta tulee seurata esim. kulutuskortilla. Siitä tulee näkyä mm. lääkkeen antajan nimi ja päiväys. Apulaisoikeusasiamies tulkitsee ohjetta siten, että mikäli poliisivankilan valvontahenkilökuntaan kuuluva antaa vapautensa menettäneelle korvaushoitolääkkeen, tulisi siitä tehdä erillinen merkintä, eikä esimerkkinä kerrottu kirjaus yleisellä tasolla olisi riittävä.

3.3 Potilasasiakirjamerkinnot

Tarkastushavainnot

Terveydenhuollon käytettävissä oli tietokone, jossa oli ohjelma, johon terveydenhuollon ammattihenkilöt tekivät potilaskirjaukset. Käytössä olleella sovelluksella oli hyvin rajalliset mahdollisuudet kirjata tai etsiä tietoa. Tekstin laatija tunnistaa itsensä kirjaamalla tekstin perään omat nimikirjaimensa. Järjestelmää käyttävät kokivat ohjelman riittäväksi, koska tarkoituksena on kirjata vain ydintiedot.

Poliisivankilan lääkäri piti epäkohtana sitä, että hän ei saa mistään virallisia tietoja potilaasta vaan joutuu hakemaan esimerkiksi henkilötunnuksen KIP-lomakkeesta, joka on paperisena. Lääkärillä ei ole pääsyä poliisin sähköisiin rekistereihin.

Tarkastusajankohtana satunnaisesti valitusta potilasasiakirjatulosteesta ilmeni mm. vaihtelua lääkemääräyksissä. Lääkkeen nimi, vahvuus ja jakelu päivän aikana oli saatettu merkitä asianmukaisesti (Diapam 5 mg 1x3) tai sitten jakelu tai vahvuus oli saatettu merkitä epäselvästi (Diapam 5+2+2+0 mg, Tenox 20 mg x 1). Missään lääkemääräyksessä ei mainita lääkekuurin kestoa. Kaikissa merkinnöissä ei ole kirjauksen tekijän nimikirjaimia. Niukoista, kuvailevista merkinnöistä selviävät pääasiat, vaikka varsinainen suunnitelman kuvaus puuttuu.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että sähköisesti toteutettu kirjaamisjärjestelmä on selvästi parempi kuin käsin ylläpidetty arkisto. Kuitenkin se jättää toivomisen varaa monelta osin. On epäselvää, onko ohjelmassa varsinaista lokiseurantaa. Lisäksi ohjelmaan mahtuva käyntikohtainen tietomäärä on hyvin niukka ja tiedon haku hankalaa. Ohjelma ei myöskään ohjaa esimerkiksi lääkemääräysten yhdenmukaiseen kirjaamiseen, jolloin määräykset saattavat jäädä monitulkintaisiksi. Edellä kerrottujen esimerkkitapausten perusteella lääkemääräyksissä on vaihtelua niin, että riski jakaa lääkkeitä väärin on kohonnut. Tämä vaarantaa potilasturvallisuuden – etenkin kun lääkkeiden jakamisessa ei ole käytössä tarkastusta.

Käytössä oleva järjestelmä ei myöskään tue potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki) 12 §:n vaatimusta siitä, että terveydenhuollon ammattihenkilön tulee merkitä potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Potilasasiakirjojen laatimisesta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (298/2009). Asetuksen 12 §:n mukaan merkinnöistä tulee riittävässä laajuudessa käydä ilmi taudinmäärityksen, valitun hoidon ja tehtyjen hoitoratkaisujen perusteet. Potilasasiakirjoihin tehtävistä merkinnöistä tulee käydä ilmi, miten hoito on toteutettu, onko hoidon aikana ilmennyt jotakin erityistä ja millaisia hoitoja koskevia ratkaisuja sen kuluessa on tehty. Nämä vaatimukset koskevat myös lääkehoitoa.

Apulaisoikeusasiamies edellyttää, että potilastietojen kirjaaminen saatetaan lainmukaiselle tasolle. Vaikuttaa siltä, että nykyisellä sovelluksella tämä voi olla hyvinkin haasteellista. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että käytössä oleva sovellus ei saa olla esteenä sille, että merkinnät on mahdollista tehdä edellä kuvattujen säännösten edellyttämällä tavalla.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa poliisilaitosta huolehtimaan siitä, että säilytystiloissa käyvälle lääkärille toimitetaan kopio tai tuloste säilytystilaan sijoitettujen vapautensa menettäneiden virallisista henkilötiedoista.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan terveydenhuoltohenkilöstön käytössä olevaa tietokonetta ei ole tietoturvasyistä kytketty tietoverkkoon. Yksikön mielestä käytössä olevaa tietojärjestelmää ei pidä käsitellä terveydenhuollon tietojärjestelmänä vaan paremminkin käsin pidetyn arkiston kehittyneempänä versiona.

Yksikkö on selvittänyt Helsingin poliisilaitoksen tietohallintoyksikön kanssa mahdollisuutta hankkia poliisivankilan terveydenhuoltohenkilöstön käyttöön Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain mukaisen tietojärjestelmän. Selvityksen perusteella saatavissa olevat tietojärjestelmät ovat pääsääntöisesti tarkoitettu sairaanhoitopiirien, kuntayhtymien ja lääkärikeskusten käyttöön. Ne ovat hankintahinnaltaan ja ylläpitokuluiltaan sellaisia, että niiden hankinta ei ole käytännössä mahdollista.

Voimassaolevien tietosuojamääräysten mukaan ei ole myöskään mahdollista luovuttaa massaluovutuksena poliisivankilassa säilytettävien henkilöiden tietoja poliisivankilan terveydenhuoltohenkilöstölle. Tietoja luovutetaan yksittäistapauksissa silloin, kun terveydenhuoltohenkilöstö niitä tarvitsee oman tehtävänsä vuoksi.

Apulaisoikeusasiamiehen kommentti

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että poliisivankilan terveydenhuollon käytössä oleva kirjaamisjärjestelmä ei ole sellainen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilastietojen käsittelyyn tarkoitettu tietojärjestelmä, jota koskevat yleiset vaatimukset määrittelee laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007). Huolimatta siitä, millä tavalla potilastietojen kirjaaminen tapahtuu, tulee kirjaamisen täyttää potilaslaissa ja potilasasiakirjojen laatimisesta annetussa asetuksessa säädetyt edellytykset. Apulaisoikeusasiamiehen käsitys on, että tarkastuksella saadun tiedon perusteella on epäiltävissä, että käytössä oleva sovellus ei anna mahdollisuutta tehdä potilaskirjauksia sillä tavoin, että niille vaaditut edellytykset täyttyisivät. Tämä voi jopa vaarantaa potilasturvallisuuden.

Apulaisoikeusasiamies pitää ymmärrettävänä, että yksittäisen poliisilaitoksen ei ole mahdollista hankkia samanlaista sähköistä potilastietojärjestelmää kuin mitä terveydenhuollon suuret toimijat käyttävät. Tällä hetkellä poliisivankiloiden terveydenhuolto on useimmissa poliisilaitoksissa järjestetty siten, ettei siellä käy säännöllisesti poliisilaitoksen palkkaamaa terveydenhuollon ammattihenkilöä. Tästä johtuen ei ole tarkoituksenmukaista luoda koko poliisihallinnon kattavaa sähköistä potilastietojärjestelmää, jollainen on esimerkiksi käytössä vastaanottokeskuksissa ja ulkomaalaisten säilöönottoyksiköissä. Apulaisoikeusasiamiehellä ei ole tällä hetkellä tiedossa, tuleeko sote-uudistus vaikuttamaan poliisilaitosten säilytystilojen terveydenhuollon järjestämiseen ja olisiko sitä kautta saatavissa parannusta potilastietojen käsittelyyn poliisivankiloissa. Kun sote-uudistuksen aikataulu ja sen mahdollinen vaikutus poliisivankiloiden terveydenhuoltoon ei ole tiedossa, apulaisoikeusasiamies kannustaa erityistoimintayksikköä jatkamaan sen selvittämistä, olisiko terveydenhuollon ammattihenkilöiden käyttöön saatavissa sovellus, joka mahdollistaisi nykyistä paremmin sellaiset kirjaukset, joita lainsäädäntö edellyttää.

Apulaisoikeusasiamies täsmentää lisäksi, että hän ei ole tarkoittanut massaluovutusta suosittaessaan, että lääkärille toimitetaan kopio tai tuloste säilytystilaan sijoitettujen vapautensa menettäneiden virallisista henkilötiedoista. Lääkäriin tulee merkitä potilastietoihin potilaan viralliset henkilötiedot ja tätä varten apulaisoikeusasiamies suosittaa, että tiedot toimitetaan hänelle sen sijaan, että lääkäri joutuu etsimään niitä itse eri lähteistä.

3.4 Potilastietojen hankkiminen ja tietojen kirjaaminen ulkopuolisen terveydenhuollon yksikön tietojärjestelmiin

Tarkastushavainnot

Tarvittaessa lääkäri pyytää potilaalta suullisen luvan ja etsii potilaan tietoja päätoimisen työpaikansa eli Helsingin kaupungin terveystietojärjestelmästä. Hän saattaa myös tilata laboratoriotutkimuksia HUS-laboratoriosta siten, että hän tekee pyynnön ja saa tulokset terveyskeskuksen potilastietojärjestelmään sekä siirtää ne sieltä poliisin järjestelmään tarpeen mukaan. Ilmeisesti lääkäri kirjaa myös muita tietoja terveystietojärjestelmään ajatuksella, että merkinnöistä voi olla hyötyä potilaalle jatkossa. Hän oli kuitenkin epävarma siitä, miten hän merkitsee potilaan statuksen eli että henkilö on poliisivankilassa vapautensa menettäneenä.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Toukokuussa 2011 voimaan tulleen terveydenhuoltolain 9 §:ssä säädetään seuraavaa:

Potilasrekisteri ja potilastietojen käsittely.

Sairaanhoitopiirin kuntayhtymän alueen kunnallisen perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon potilasasiakirjat muodostavat terveydenhuollon yhteisen potilastietorekisterin. Yhteisen potilastietorekisterin rekisterinpitäjänä ovat kaikki rekisteriin liittyneet terveydenhuollon toimintayksiköt niiden omien potilasasiakirjojen osalta.

Potilasta hoitava terveydenhuollon toimintayksikkö saa käyttää yhteisessä potilastietorekisterissä olevia toisen toimintayksikön tietoja potilaan hoidon edellyttämässä laajuudessa. Yhteiseen potilastietorekisteriin liittyneiden terveydenhuollon toimintayksiköiden välinen potilastietojen käyttö ei edellytä potilaan nimenomaista suostumusta. Potilaalla on kuitenkin oikeus kieltää toisen toimintayksikön tietojen käyttö. Potilas saa tehdä ja peruuttaa kiellon milloin tahansa.

Putkalain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 90/2005 vp) todetaan, että päävastuu vapautensa menettäneiden terveydenhuollon järjestämisestä on tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaan määräytyvällä kunnalla tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymällä. Helsingin poliisilaitos on järjestänyt säilytystilojen terveydenhuollon kuitenkin siten, että se on tehnyt erilliset sopimukset yksittäisten terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Lääkäri ei ole poliisivankilassa työskennellessään Helsingin kaupungin palveluksessa, vaan Helsingin poliisilaitoksen palveluksessa. Apulaisoikeusasiamies pitää erityisen ongelmallisena sitä, että lääkäri käyttää Helsingin kaupungin sähköistä potilastietojärjestelmää säilytystiloihin sijoitettujen vapautensa menettäneiden asioiden hoitamiseen ja käy katsomassa heidän siellä olevia tietoja. Tarkastajille jäi myös sellainen käsitys, että lääkäri tekisi vapautensa menettäneistä merkintöjä Helsingin kaupungin terveystietojärjestelmään sähköiseen potilastietojärjestelmään ajalta, jona he eivät ole potilaana terveystietojärjestelmässä ja että näistä merkinnöistä ilmenisi myös se, että henkilö on vapautensa menettäneenä poliisin säilytystiloissa. Kun kysymys ei kuitenkaan ole terveystietojärjestelmän yksikössä annetusta hoidosta, on apulaisoikeusasiamiehen mielestä kyseenalaista, että poliisivankilassa annettua hoitoa koskevia tietoja kirjataan terveystietojärjestelmään. Tieto siitä, että henkilö on poliisin säilytystiloissa vapautensa menettäneenä, on viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 luvun 1 momentin 28 nojalla salassa pidettävää tietoa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna asianomaisen tulevaa toimeentuloa, yhteiskuntaan sopeutumista tai turvallisuutta. Apulaisoikeusasiamiehen

käsityksen mukaan potilastietojärjestelmästä ilmenevä merkintä siitä, että potilas on ollut poliisivankilassa, voi vaikuttaa henkilön hoitoon ja kohteluun jatkossa.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että tämän asian selvittäminen ei ole tarkoituksenmukaista tarkastuspöytäkirjan yhteydessä. Apulaisoikeusasiamies on päättänyt, että asia otetaan erikseen tutkittavaksi oikeusasiamiehen kansliassa.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan poliisivankilan lääkäri käy tarkastamassa asiakkaan luvalla tämän tiedot Helsingin kaupungin terveystietojärjestelmästä, mikäli se on tarpeen asiakkaan parhaan mahdollisen hoidon kannalta. Lääkäri kirjaa terveystietojärjestelmään perusteen siitä, miksi hän on käynyt katsomassa kyseisen asiakkaan terveystietoja sekä tiedot asiakkaaseen kohdistetuista terveydenhuollollisista toimenpiteistä, mikäli ne ovat oleellisia.

Erytyistoimintayksikkö ilmoittaa sopineensa poliisivankilan lääkärin kanssa, että tämä tekee jatkossa kirjauksen siten, että siitä ei suoraan voi päätellä asiakkaan olleen poliisivankilassa. Sovittu kirjaus: ”Terveydenhuollon ulkopuolella oleva terveydenhuollon ammattilainen, potilaan luvalla”.

3.5 Vapautensa menettäneiden terveystarkastukset ja vammojen toteaminen

Tarkastushavainnot

Lääkärinä pyydettiin nimeämään ne haavoittuvat ihmisryhmät, jotka eniten tarvitsevat poliisivankilaan tullessaan terveydenhuollon kontaktia. Heitä ovat lääkärin mukaan naiset ja ulkomaalaiset, joilla on kommunikaatio-ongelmia sekä ensimmäistä kertaa poliisivankilaan joutuneet ja herkät henkilöt, jotka ahdistuvat selliolosuhteista tai tarkkailusta ”kellarissa”.

Tarkastajille jäi käsitys, että vapautensa menettäneiden – vaikka kuuluisivat edellä kuvattuun haavoittuvaan ihmisryhmään – terveydentilaa ei tarkasteta automaattisesti tulovaiheessa eikä heille tehdä missään vaiheessa terveystarkastusta. Lääkärin mukaan tulovaiheessa vapautensa menettäneelle kerrotaan aina mahdollisuudesta päästä poliisivankilan lääkärille.

Lääkäri kertoi tavanneensa ulkomaalaisia henkilöitä, jotka oli otettu poliisiin säilöön epäonnistuneen käännätyksen jälkeen. Hän ei ole todennut heillä mitään vakavia vammoja eikä toisaalta ollut tietoinen, käytetäänkö epäonnistuneen käännätyksen jälkeen kaikkia ulkomaalaisia henkilöitä aina rutiininomaisesti lääkärin vastaanotolla. Lääkäri on kirjannut toteamansa lievät vammat potilastietoihin sekä tulkintansa siitä voivatko vammat olla aiheutuneita potilaan kertomalla tavalla.

Lääkärillä ei ollut tarkkaa tietoa poliisin tai säilytystilan vartijoiden voimankäyttövälineistä eikä siitä, minkälaisia vammoja niiden käytöstä voi aiheutua. Yleisin voimankäyttöväline, josta aiheutuu haittoja, on OC-sumutin. Lääkäri on joskus havainnut myös käsiraudoista johtuvia nirhaumia. Haastatellut sairaanhoitajat olivat todenneet silloin tällöin hoitoa vaativia poliisikoiran puremia. Lääkärin mukaan poliisi vie vapautensa menettäneen erittäin matalalla kynnyksellä Haartmanin sairaalan päivystykseen, jossa vammat valokuvataan ja käytetään vartalokarttaa, johon merkitään vammojen sijainti.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Kansainväliset elimet, kuten Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) ja YK:n kidutuksen vastainen komitea (CAT) ovat Suomea koskevissa kommenteissaan esittäneet, että vapautensa menettäneelle (mukaan lukien tutkintavangit) tulee aina tehdä terveystarkastus 24 tunnin kuluessa saapumisesta poliisin säilytystiloihin. Lisäksi on edellytetty, että vapautensa menettäneellä tulisi hänen niin halutessaan olla pääsy puolueettomalle lääkärille.

Poliisihallituksen poliisilaitoksille osoitetussa ohjekirjeessä todetaan, että laki ei velvoita, että yli vuorokauden säilössä olevat vapautensa menettäneet tapaavat terveydenhuollon ammattihenkilön. Tästä johtuen asiassa on ohjeistettu, että asiassa voidaan jatkossakin toimia tilannekohtaisen tarveharkinnan mukaan. Sen sijaan poliisilaitoksia on ohjekirjeessä muistutettu, että kaikille vapautensa menettäneille tulee tulovaiheessa kertoa hänen oikeudestaan saada poliisin järjestämän lääkärin luvalla omalla kustannuksella terveydenhoitoa säilytystiloissa.

Tämän hetkisen tilanteen mukaan missään poliisivankilassa – edes sellaisessa, jossa on omaa terveydenhuoltohenkilökuntaa – ei tehdä tulovaiheessa terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta terveystarkastusta vapautensa menettäneille. Myöskään pitemmän aikaa poliisivankilassa säilytettävälle tutkintavangeille ei ilmeisesti tehdä missään vaiheessa terveystarkastusta.¹

Lääkäri ei kertomansa mukaan käy tapaamassa omatoimisesti haavoittuvassa asemassa olevia (lukuun ottamatta niitä alaikäisiä, joista saa tiedon) tai pitkään poliisin säilytystiloissa olleita. Haastatellut hoitajat eivät pitäneet välttämättömänä tavata jokaista vapautensa menettänyttä rutiininomaisesti, koska heidän kokemuksensa mukaan nämä pyytävät matalalla kynnyksellä itse apua sitä tarvitessaan.

Kun kuitenkin otetaan huomioon poliisin säilytystiloihin tuotavien psykiatrisen samanaikaissairastaminen, päihdehäiriöt ja useat hoitamattomat fyysiset sairaudet, apulaisoikeusasiamies pitää tarpeellisena, että jokainen kiinniotettu tapaisi terveydenhuollon ammattilaisen 1–2 päivän kuluessa saapumisestaan. Erityisesti silloin, kun kiinniottotilanteessa tai kuljetuksen aikana on jouduttu voimankäyttötilanteeseen, on tarpeen pyytää järjestelmällisesti terveydenhuollon ammattihenkilön arvio kiinniotetun voinnista. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on lisäksi koulutuksensa kautta poliisia ja vartijaa parempi osaaminen havaitsemaan ja dokumentoimaan kiinniotetulla olevia vammoja. Tältä osin kyse ei ole pelkästään vammojen hoitamisesta vaan sekä kiinniotetun että kiinniottoon ja kuljetukseen osallistuneiden virkamiesten oikeusturvasta.

Edellä todetusta johtuen apulaisoikeusasiamies suosittaa edelleen, että poliisin säilytystiloissa tavoiteltaisiin tilannetta, jossa kaikki yli vuorokauden säilössä olevat vapautensa menettäneet tapaavat terveydenhuollon ammattihenkilön.

Apulaisoikeusasiamies pitää lisäksi tärkeänä, että epäonnistuneen käännytyksen jälkeen säilytystilaan tuoduista ulkomaalaisista henkilöistä menisi aina tieto myös säilytystilan terveydenhuoltoon, josta mahdollisuuksien mukaan käytäisiin tapaamassa tätä mahdollisimman pian.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

¹ Länsi-Uudenmaan poliisilaitos on sittemmin ilmoittanut oikeusasiamiehelle, että Espoon pääpoliisiaseman yhteydessä toimivan Espoon kaupungin selviämishoitoaseman esimiehen kanssa on aloitettu keskustelut mahdollisuudesta järjestää kaikille yli vuorokauden säilössä oleville mahdollisuus tavata terveydenhuollon ammattihenkilö (tarkastuspöytäkirja [EOAK/1201/2019](#) on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi).

Suuri osa poliisivankilan asiakkaista ovat alle vuorokauden säilössä. Ulkomaalaislain perusteella kiinniotettuja ei pääsääntöisesti säilytetä Pasilan poliisivankilassa. Myös tutkintavankien säilytysajat ovat lyhentyneet tutkintavankeuslain muutoksen myötä. Näistä seikoista johtuen poliisivankilaan tuleville asiakkaille ei ole tehty automaattista tulotarkastusta.

Erytistoimintayksikkö ilmoitti laativansa yhteistyössä terveydenhuoltohenkilöstön kanssa yhteiset pelisäännöt niistä vapautensa menettäneistä, joista tehdään ilmoitus terveydenhuoltohenkilöstölle. Lisäksi terveydenhuoltohenkilöstö perehdytetään järjestettävän koulutuksen yhteydessä poliisin voimankäyttövälineisiin sekä niiden käytön vaikutuksiin.

Yksikön mukaan Pasilan poliisivankilan ja Töölön säilytysuojan toiminnat tullaan yhdistämään ja sen myötä myös Helsingin kaupungin terveystieteiden tutkimuskeskus muuttaa Pasilan poliisivankilan yhteyteen. Käytännössä tämä mahdollistaisi terveydenhuoltojärjestelyjen uudelleen organisoimisen ja samalla mahdollisesti kansainvälisten elinten toiveiden ja apulaisoikeusasiamiehen suositusten mukaisen terveydenhuollon järjestämisen.

3.6 Tarkkailusta tai eristämistarkkailusta ilmoittaminen ja tarkkailtavan terveydentilan tarkastaminen

Tarkastushavainnot

Lääkäri kertoi, että tarkkailuun sijoitetuista ilmoitetaan lääkärille, mutta hän ei välttämättä tapaa heitä, koska ei käy päivittäin poliisivankilassa. Haastateltujen hoitajien mukaan tarkkailuun sijoittamisen syynä on yleensä vapautensa menettäneen oman turvallisuuden takaaminen. Näissä tilanteissa vapautensa menettänyt lähetetään aina psykiatriseen arvioon Haartmanin sairaalaan. Haastatellut hoitajat pitivät kuitenkin epäkohtana sitä, että Haartmanista ei tule palautetta ja oli vaikea tietää psykiatrisen arvion suosituksia.

Ylivartijan mukaan tarkkailuun sijoittamisesta ilmoitetaan puhelimitse selviämishoitoaseman hoitajalle ohjeiden saamiseksi silloin, kun omaa hoitohenkilökuntaa ei ole paikalla. Oma terveydenhuoltohenkilökunta käy tarkkailuun sijoitetun tilanteen läpi tullessaan paikalle.

Asiakirjoista ilmenevää

Tarkastuksen aikana pyydettiin nähtäväksi neljä päätöstä tarkkailuun tai eristämistarkkailuun määräämisestä. Päätöksiin oli asianmukaisesti merkitty tarkkailun alkamis- ja päättymisajankohdat. Tarkkailuista oli kolmessa tapauksessa ilmoitettu viipymättä terveydenhuoltoon – joko selviämishoitoaseman hoitajalle tai säilytystilojen omaan terveydenhuoltoon. Yhdestä tarkkailuun asettamisesta oli merkitty ilmoittamisen ajankohta, mutta ei sitä, minne ilmoitus oli tehty. Ainoastaan eristämistarkkailusta oli ilmoitettu terveydenhuoltoon vasta 15 tuntia tarkkailun aloittamisen jälkeen. Asiakirjoista ei ilmene, mikä tähän viiveeseen on ollut syynä.

Sen sijaan vapautensa menettäneen terveydentilan tutkimisesta oli vaihtelevasti tehty päätöslomakkeisiin merkintä. Joko ei ollut merkitty tarkastuksen tekijää tai ei ollut lainkaan merkitty, että tarkkailuun sijoitetun terveydentila olisi käyty tutkimassa. Jälkikäteen hankituissa potilasasiakirjoissa on hyvin niukalti kirjattu asioista.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Putkalain 11 luvun 3 §:n ja 4 §:n mukaan tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoittamisesta on

viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalle virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vapautensa menettäneen terveydentila.

Arvioitavia päätöksiä on ollut ainoastaan neljä, minkä vuoksi apulaisoikeusasiamiehen ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, missä aikataulussa tarkkailusta ilmoitetaan ja toteutuuko ylipäänsä terveydentilan tutkiminen Helsingin poliisilaitoksen säilytystiloissa. Näin pienen otoksen perusteella vaikuttaisi siltä, että tarkkailuista ilmoittamisesta huolehditaan ja että se tapahtuu pääsääntöisesti lain edellyttämällä tavalla viipymättä. Sen sijaan terveydentilan tutkimisesta oli tehty niin huonosti merkintöjä, että selvityksen perusteella ei ole mahdollista päätellä edes sitä, käykö terveydenhuollon ammattihenkilö arvioimassa vapautensa menettäneen terveydentilan puhumattakaan siitä, onko tämä tapahtunut ”mahdollisimman pian”, kuten putkalaki edellyttää.

Nyt tarkasteltavana olleet tarkkailut ovat olleet kestoiltaan niin lyhyitä, ettei niiden perusteella ole mahdollista myöskään arvioida, miten tarkkailuun sijoitetun terveydentilan seuranta jatkuu ensimmäisen käynnin jälkeen, jos tarkkailu kestää vuorokautta kauemmin. Seuranta ei voitane kuitenkaan järjestää terveydenhuollon osalta päivittäin, koska terveydenhuollon ammattihenkilöitä ei käy kaikkina viikon päivinä säilytystiloissa. Ilmeisesti terveydenhuollon ammattihenkilön tekemä terveydentilan tarkastus jää tekemättä myös silloin, kun tarkkailu kestää alle vuorokauden ja se ajoittuu sellaiseen ajankohtaan, jolloin poliisivankilassa ei ole paikalla terveydenhuollon ammattihenkilöä.

Oikeusasiamies ei ole ottanut kantaa putkalain nojalla tarkkailuun määrätyn vapautensa menettäneen terveydenhuollon tarkastamiseen. Sen sijaan oikeusasiamies on esittänyt joitakin kannanottoja vankeuslain nojalla tarkkailuun määrätyn vangin terveydentilan tarkastamisesta. Oikeusasiamies on mm. todennut, että eristämistarkkailuun sijoitetun vangin terveydentilan tarkastamista ei voitane jättää seuraavaan päivään.² Eurooppalaisen kidutuksen vastaisen komitean (CPT) standardeissa edellytetään, että terveydenhuollolle ilmoitetaan eristetyistä vangista ja että sieltä käydään välittömästi tapaamassa vankia sekä tämän jälkeen säännöllisesti vähintään kerran päivässä.³

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että poliisilaitoksen palveluksessa olevan terveydenhuoltohenkilökunnan puuttuminen ei ole riittävä peruste sille, ettei tarkkailuun/eristämistarkkailuun määrätyn vapautensa menettäneen terveydentilaa tutkita lainkaan sen jälkeen, kun määräämisestä on ilmoitettu. Asiassa ei ole kuitenkaan mahdollista asettaa mitään tiettyjä aikarajoja tutkimiselle, koska tilanteet vaihtelevat. Laissa ei ole myöskään erikseen säännelty, miten usein terveydenhuollosta on käytävä tapaamassa tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoitettua. Apulaisoikeusasiamies pitää kuitenkin CPT:n näkemystä päivittäisistä säännöllisistä käynneistä oikean suuntaisena, kun otetaan huomioon eristämisen vahingollinen vaikutus mm. vapautensa menettäneen mielenterveyteen.⁴

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että poliisivankilassa käydään läpi käytänteet tarkkailuun ja eristämistarkkailuun sijoitettujen vapautensa menettäneiden terveydentilan tutkimisesta. Lisäksi hän suosittaa, että terveydenhuollon ammattihenkilö kirjaa tarkkailupäätökseen nimensä ja am-

² Oikeusasiamiehen päätös 19.12.2013 (dnro [344/4/12](#)). Ratkaisu on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi

³ CPT/Inf/E [2002] 1 – Rev. 2015, s. 37, kohdat 62–63).

⁴ Näin todetaan esimerkiksi CPT:n 21. yleisraportissa 2010–2011, kohta 53.

mattinimikkeensä sekä käyntinsä ajankohdan. Tämä edistää tiedon kulkua siitä, että vapautensa menettäneen luona on käyty. Jos tieto kirjataan ainoastaan potilastietoihin, ei tieto välity säilytystilan vartijoille.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan poliisivankilan oma terveydenhuoltohenkilöstö tarkastaa oman työvuoronsa aikana kaikkien tarkkailussa tai eristämistarkkailussa olevien terveydentilan. Poliisilaitoksella ei ole kuitenkaan toimivaltaa määrätä Helsingin kaupungin selviämishoitoaseman työntekijöitä tekemään tarkastuksen. Sen sijaan Helsingin kaupunki on poliisilaitoksen pyynnöstä osoittanut terveysviraston selviämishoitoaseman tahoksi, jonne ilmoitukset tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoittamisesta tehdään silloin, kun poliisivankilan oma terveydenhuoltohenkilöstö ei ole paikalla.

Terveydentilan tarkastaminen on mahdollista järjestää uudelleen sitten, kun poliisivankilan ja Töölön säilytysuojan toiminnot yhdistyvät ja selviämishoitoasema muuttaa poliisivankilan tiloihin.

Tarkkailupäätökset ja niistä ilmoittaminen ovat erityistoimintayksikön omaan laillisuusvalvonnan kohteina. Yksikön omien tarkastusten perusteella tarkkailupäätökset kirjataan pääsääntöisesti hyvin ja niistä myös tehdään ilmoitukset pääsääntöisesti Helsingin kaupungin selviämishoitoaseman virkamiehelle. Muutamissa tapauksissa ilmoitus on tehty poliisivankilan omalle terveydenhuoltohenkilöstölle.

3.7 Putkalain edellyttämä virkasuhde

Tarkastushavainnot

Kuten edellä olevasta ilmenee, Helsingin poliisivankilassa tehdään ilmoitukset tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoittamisesta joko säilytystiloissa käyvälle lääkärille tai hoitajalle taikka Helsingin kaupungin selviämishoitoaseman hoitajalle. Oletettavasti poliisilaitoksen kanssa sopimuksen tehneet lääkäri tai hoitajat eivät ole virkasuhteessa poliisilaitokseen vaan kyseessä on työsopimussuhteeseen verrattavissa oleva työsuhde. Helsingin kaupungin selviämishoitoaseman hoitajien palvelussuhteen luonne ei ole tiedossa.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Putkalain edellä kuvattu säännös on tarkkailusta ilmoittamisen osalta lähes saman sisältöinen vankeuslain ja tutkintavankeuslain tarkkailua ja eristämistarkkailua koskevien säännösten kanssa. Myös niissä edellytetään, että tarkkailuun sijoittamisesta ilmoitetaan viipymättä terveydenhuoltoon (terveydenhuollon ammattihenkilölle) ja että terveydenhuollosta (lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö) tullaan mahdollisimman pian tutkimaan vapautensa menettäneen terveydentila.

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin tehtiin vuonna 2011 muutos siltä osin, ettei ilmoitusta tarvitse enää tehdä virkamiehelle eikä terveydentilan tutkijan tarvitse olla virkasuhteessa. Tämä liittyi apulaisoikeusasiamiehen päätökseen (25.2.2009 dnro [133/4/08](#)), jossa edellytettiin vankiloihin kattavaa päivystysjärjestelmää vankilaturvallisuuden takaamiseksi. Kun silloisella Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltohenkilökunnalla ei ollut päivystysjärjestelmää, saattoi ilmoituksen tekeminen ja vangin tutkiminen viivästyä. Säännösten tuolloinen sanamuoto (joka on

sama kuin nykyisessä putkalaissa) ei mahdollistanut sitä, että ilmoitus tehtäisiin ulkopuoliselle terveydenhuollon ammattihenkilölle eikä sitä, että tällainen henkilö tutkisi vangin terveydentilan. Voimassa olevien lakien mukaan ilmoitus voidaan siis tehdä muullekin kuin Vankiterveydenhuollon yksikön henkilökuntaan kuuluvalle terveydenhuollon ammattihenkilölle ja tällainen henkilö voi myös tutkia vangin (HE 279/2010 vp).

Putkalain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan tarkkailun osalta mm. seuraavaa:

Koska tarkkailuun sijoitettava vapautensa menettänyt kärsii usein psyykkisistä ongelmista, tulisi tarkkailuselliin sijoittamisesta heti ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle. Koska poliisin palveluksessa ei pääsääntöisesti ole terveydenhuoltohenkilökuntaa, olisi ilmoitus yleensä tehtävä 5 luvun 7 §:ssä tarkoitettulle poliisin järjestämälle lääkärille. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulisi mahdollisimman pian tutkia vapautensa menettäneen terveydentila.

Vankeuslain yksityiskohtaisissa (HE 263/2004 vp) perusteluissa todettiin saman sisältöisestä säännöksestä seuraavasti:

Koska tarkkailuselliin sijoitettava vanki useimmiten kärsii psyykkisistä ongelmista, tarkkailuselliin sijoittamisesta tulisi heti ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että lääkärin tulisi mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että putkalain sanamuoto edellyttää, että terveydenhuollon ammattihenkilö, joka vastaanottaa ilmoituksen ja tutkii vapautensa menettäneen terveydentilan, on virkamies. Lain perusteluissa pidetään mahdollisena, että ilmoitus tehdään ”poliisin järjestämälle lääkärille”. Terveydentilan tutkimuksen suorittavasta ei todeta perusteluissa muuta kuin että tämä on virkamies. Apulaisoikeusasiamies pitää epäselvänä, onko perusteluissa tarkoitettu, että myös ”poliisin järjestämä lääkäri” olisi virkamies. Asiayhteydessä on merkityksellistä, että käytännössä henkilö, jolle ilmoitus tehdään, voi olla ja usein onkin sama, joka tulee tutkimaan vapautensa menettäneen terveydentilan.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että putkalain sanamuoto edellyttää terveydenhuollon ammattihenkilöltä virkasuhdetta tarkkailua tai eristämistarkkailua koskeissa tilanteissa. Tämä vaatimus ei mahdollisesti täyty Helsingin poliisivankilan kohdalla.

Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota myös siihen, että putkalain sanamuoto poikkeaa vankeuslain vastaavasta sääntelystä, ja että putkalain perustelut ovat edellä kuvatulla tavalla jossain määrin epäselvät suhteessa lain sanamuotoon. Apulaisoikeusasiamies saattaa tämän huomionsa putkalain valmistelusta vastaavan sisäministeriön tietoon ja sen tarpeelliseksi katsomiin toimenpiteisiin ryhtymiseksi.⁵

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikkö myöntää, että poliisilaitoksen käytäntö ilmoittaa tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoitetuista henkilöistä tietyissä tilanteissa poliisivankilan omalle terveydenhuoltohenkilöstölle ei ehkä täytä nykyisen putkalain tarkkaa sanamuotoa. Siten on kuitenkin voitu varmistaa, että terveydenhuoltohenkilöstö tarkastaa tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoitetun henkilön terveydentilan välittömästi ilmoituksen teon jälkeen.

⁵ Hallituksen lainsäädäntösuunnitelman mukaan tammikuussa 2021 uudistetaan poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua koskeva lainsäädäntö.

Tulevaisuudessa selviämishoitoaseman toimintojen siirto Pasilan poliisivankilan yhteyteen mahdollistaa putkalain nykyisen kirjauksen sanamuodon mukaisen noudattamisen. Lisäksi tulevan putkalakiuudistuksen myötä edellytys virkamiehestä poistuu myös putkalaista ja kirjaus tulee olemaan yhtenevä vankeuslain kanssa.

3.8 Alaikäiset vapautensa menettäneet

Tarkastushavainnot

Alaikäisiä vapautensa menettäneitä on harvemmin ja lääkäriellä ei ollut selvää käsitystä siitä, kenen vastuulla on lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Hän kertoi tekevänsä ilmoituksen joskus myös ”varmuuden vuoksi” ja oli ymmärtänyt, että poliisi tekee lähes kaikista. Lääkäri toivoi, että hänelle tulisi aina tieto alaikäisestä vapautensa menettäneestä, jotta hän voisi käydä tätä tapaamassa.

Ylivartijan mukaan poliisi tekee lastensuojeluilmoitukset, eivät säilytystilojen vartijat. Hän totesi myös, että alaikäisistä yleensä ilmoitetaan terveydenhuoltoon. Ilmoitus voi kuitenkin jäädä tekemättä, jos henkilöllä ei näytä olevan mitään terveydenhuoltoasiaa tai jos hän ei itse pyydä saada terveydenhuoltoa.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamiehen mielestä on tärkeää, että alaikäinen vapautensa menettänyt tapaa aina terveydenhuollon ammattihenkilön ja että tämä tapahtuisi mahdollisimman pian säilytystiloihin saapumisesta. Terveydenhuoltoasia voi olla myös sellainen, mikä ei näy päälle. Apulaisoikeusasiamies ei myöskään pidä asianmukaisena, että terveydenhuollon tapaaminen jäisi alaikäisen oman pyynnön varaan.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että alaikäisistä vapautensa menettäneistä ilmoitetaan aina säilytystilojen terveydenhuoltoon ja että lääkäri tai hoitaja pyrkisi tapaamaan alaikäisen mahdollisimman pian saatuaan ilmoituksen tietoonsa.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan poliisi tekee aina lastensuojeluilmoituksen kohdatessaan alaikäisen sellaisissa olosuhteissa, joissa edellytykset lastensuojeluilmoituksen tekemiseen täyttyvät. Alaikäisten säilöönnotot ovat hyvin harvinaisia ja tulevat kyseeseen ainoastaan niissä tapauksissa, joissa muita keinoja ei ole käytettävissä. Näissäkin tapauksissa säilöönnotot ovat pääsääntöisesti hyvin lyhyitä ja lähinnä yöaikaan ajoittuvia. Pidemmistä säilöönotoista ilmoitetaan poliisivankilan terveydenhuoltohenkilöstölle.

Yksikkö ilmoitti laativansa yhteistyössä terveydenhuoltohenkilökunnan kanssa yhteiset pelisäännöt ilmoituksiin liittyen.

3.9 Hoitoon ohjaus ja hoidon saanti sekä jatkohoito

Tarkastushavainnot

Lääkäri ei vastaanota potilaita erillisessä vastaanottohuoneessa vaan kiertää säilytystiloissa ja tapaa potilaat heidän sellissään. Jokaisen vapautensa menettäneen luona ei kierretä vaan ai-noastaan niiden, jotka ovat joko ilmoittaneet halustaan päästä lääkärin vastaanotolle tai joista vartijat ovat ilmoittaneet erikseen.

Lääkärin mukaan missään muualla lääkäri ei tapaa potilasta niin lyhyessä ajassa ja useasti kuin poliisivankilassa. Jos lääkärin hoito edellyttää laboratorioseurainta, käytetään potilasta tarvittavan monta kertaa näytteenotossa. Raskaana olevat naiset pääsevät neuvolaan. Vapautensa menettänyt pääsee myös matalalla kynnyksellä hammaslääkärille. Tarvittaessa hänet kuljetetaan yksityiselle hammaslääkärille. Silloin kun potilaalla epäillään psykoosia, hänet viedään Haartmanin sairaalan psykiatriseen päivystykseen.

Säilytystiloissa työskentelevillä terveydenhuollon ammattihenkilöillä on mahdollisuus käyttää puhelintulkkauksia tarvittaessa.

Lääkäri kertoi, että potilaiden jatkohoitoa on vaikea suunnitella, koska potilas saattaa nopealla aikataululla vapautua tai siirtyä vankilaan. Tästä johtuen myöskään potilasohjeita tai loppulausuntoa ei systemaattisesti laadita. Jos siirto vankilaan on tiedossa, annetaan mukaan lääke-dosetti sekä kirjekuoreissa ohjeistus.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies suosittaa harkittavaksi, että niille vapautensa menettäneille, joilla todetaan hoitoa vaativia sairauksia, laadittaisiin hoitosuunnitelma tai ainakin loppulausunto toteutu-neesta hoidosta, vaikka hoitajakso saattaisikin päättyä ilman ennakkotietoa ja lääkärin ollessa poissa. Tämä olisi tärkeää erityisesti hoidon jatkuvuuden kannalta – esimerkiksi tutkintavangin siirtyessä vankilaan.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Poliisivankilan lääkärin ja erityistoimintayksikön yhteisissä palaverissa on käsitelty hoitosuun-nitelmien tekemistä. Lääkärin mukaan hoitosuunnitelmien tekeminen poliisivankilan asiakkaille, muutamia poikkeustapauksia lukuun ottamatta, ei ole mahdollista, koska säilytysajat poliisivan-kilassa ovat liian lyhyitä. Suunnitelmien tekoa vaikeuttaa myös se, että terveydenhuoltohenki-löstöllä ei ole juuri koskaan tiedossa, kuinka kauan vapauden menetys tulee kestämään tai kau-anko vapautensa menettänyt säilytetään poliisivankilassa. Erityistoimintayksikkö ei näe on-gelmana sitä, että hoitosuunnitelmia ei pääsääntöisesti tällä hetkellä tehdä vapautensa menettä-neille. Se toteaa lisäksi, että tietosuojamääräykset vaikeuttavat osaltaan eri viranomaisten ter-veydenhuoltohenkilöiden välistä tiedonvaihtoa.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotto

Apulaisoikeusasiamies ei ole suosituksessaan edellyttänyt, että kaikille vapautensa menettä-neille laadittaisiin hoitosuunnitelma. Hän toistaa suosituksensa sen harkitsemisesta, että niille, joilla todetaan hoitoa vaativia sairauksia ja joiden kohdalla halutaan turvata hoidon jatkuvuus, laadittaisiin hoitosuunnitelma tai ainakin loppulausunto toteutuneesta hoidosta. Selvää on, että ennen hoitosuunnitelman tai loppulausunnon toimittamista tulee varmistua siitä, että tiedon an-tamiselle on joko lakiperuste tai potilaan kirjallinen suostumus. Suunnitelma tai yhteenveto voisi kuitenkin apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan edesauttaa potilaan jatkohoitoa – var-sinkin kun poliisivankilan terveydenhuollon kirjaukset vaikuttavat olevan niukkoja.

3.10 Vapautensa menettäneen yksityisyydensuoja

Tarkastushavainnot

Vapautensa menettäneen ei tarvitse ilmoittaa säilytystilan vartijalle syytä, minkä vuoksi hän halua tavata lääkärin. Vartija merkitsee nimen listalle, joka toimitetaan lääkärille.

Lääkärin mukaan vartija on lähtökohtaisesti paikalla silloin kun lääkäri tapaa potilasta tämän sellissä. Kyse on lääkärin työturvallisuudesta. Poikkeuksena tästä on tilanne, jossa lääkäri joutuu tekemään potilaalle intiimialueen tutkimuksen. Potilas voi myös pyytää vartijaa poistumaan, jolloin vartija menee sellin oven ulkopuolelle niin, että vartija ei näe selliin, mutta kuulee, jos ääntä korotetaan.

Ylivartija puolestaan kertoi, että hän ei yleensä mene selliin vaan jää oven ulkopuolelle siten, ettei näe vastaanottotilannetta, mutta kuulee, jos ääniä korotetaan. Ylivartijan mukaan asiasta ei ole olemassa ohjeistusta eikä hän osannut sanoa, miten muut vartijat toimivat.

Ylivartija kertoi, että vapautensa menettäneeltä pyydetään kirjallinen lupa terveystietojen käsittelyä varten. Tämä perustuu Poliisihallituksen ohjauskirjeeseen, jonka mukaan vapautensa menettäneeltä (pois lukien poliisilain perusteella säilöön otetut), jonka lääke- tai muuhun hoitoon liittyvien asioiden hoitamiseen osallistuu vartijoita tai poliisimiehiä, tulee pyytää kirjallinen suostumus kiinniotettua koskevien terveystietojen käsittelyyn. Ylivartijalta saatiin mukaan käytössä oleva suostumuslomake.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Putkalain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 90/2005 vp) todetaan terveydenhuollon osalta mm. seuraavaa:

Säilytystilan terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä poliisi on toiminut yhteistyössä säilytystilan sijaintikunnan tai säilytystilan sijaintikunnan alueella toimivan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kanssa. Poliisin rooli vapautensa menettäneiden terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä olisi vapautensa menettäneiden terveydentilan valvominen sekä tarvittaessa poliisin henkilökunnan tekemiin havaintoihin tai vapautensa menettäneen esittämään pyyntöön perustuva yhteydenotto terveyden- ja sairaanhoidon palveluja tuottavan kunnan tai kuntayhtymän toimintayksikköön. Poliisin velvollisuutena olisi myös huolehtia poliisin säilytettävänä olevan vapautensa menettäneen vartiointin järjestämisestä vapautensa menettäneelle annettavan hoidon aikana sekä poliisin säilytystilassa, että sen ulkopuolella.

Poliisin suorittama vapautensa menettäneen valvonta hoidon aikana on koettu ongelmalliseksi sikäli, että vapautensa menettäneellä on oikeus luottamukselliseen suhteeseen häntä hoitavaan terveydenhuoltohenkilökuntaan. Vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamiseksi poliisin tulee pyrkiä järjestämään vapautensa menettäneiden tutkimusten ja terveydenhuoltohenkilöstön kanssa käytävien keskustelujen valvonta siten, ettei vapautensa menettäneen yksityisyyden suojaa loukata. Poliisilla ei näin olisi oikeutta kuunnella vapautensa menettäneen ja terveydenhuoltohenkilöstön välisiä luottamuksellisia keskusteluja. Samanaikaisesti poliisilla olisi kuitenkin velvollisuus turvata vapautensa menettäneen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus sekä hoitohenkilökunnan turvallisuus. Poliisilla olisi näin oikeus vapautensa menettäneen valvontaan myös hoitotilaisuuden aikana, jos siihen olisi perusteltu syy. Perusteena hoitotilanteen seuraamiseen voisi olla esimerkiksi vapautensa menettäneen karkaamisvaara tai hoitohenkilökuntaan kuuluvan esittämä pyyntö.

Valvoessaan hoitotilannetta poliisin tulisi pyrkiä siihen, että vapautensa menettäneiden yksityisyyteen jouduttaisiin puuttumaan mahdollisimman vähän. Hoitotilanteen seuraaminen on yleensä mahdollista toteuttaa siten, että vapautensa menettäneiden ja hoitohenkilöstön välisten keskustelujen tarkka sisältö ei tule poliisin tietoon. Arvioitaessa hoitotilanteen valvontaan soveltuvia keinoja tulisi poliisin pyrkiä siihen, että vapautensa menettäneiden hoitosuhde nauttisi samanlaista luottamuksellisuuden suojaa, joka ehdotetussa laissa säädettäisiin vapautensa menettäneiden ja hänen oikeusavustajansa väliselle yhteydenpidolle.

Apulaisoikeusasiamies viittaa yllä olevaan sekä oikeusasiamiehen aikaisempiin kannanottoihin⁶ vapautensa menettäneiden oikeudesta yksityisyydensuojaan terveydenhuollon hoitotilanteissa. Apulaisoikeusasiamies suosittaa sekä poliisin säilytystiloissa työskentelevää valvontahenkilöstöä että terveydenhuollon ammattihenkilöitä kiinnittämään erityistä huomiota vapautensa menettäneiden henkilön yksityisyydensuojaan hoito- ja tutkimustilanteessa. Yksityisyydensuoja tulisi ottaa huomioon ilman, että vapautensa menettänyt joutuu sitä erikseen pyytämään. Pääsääntönä tulisi olla, että terveydenhuollon ammattihenkilö tapaa potilaansa ilman, että hoitotilanteessa ulkopuolisella – eli tässä tapauksessa vartijalla – olisi näkö- tai kuuloyhteyttä tilanteessa. Silloin kun turvallisuusseikat niin edellyttävät, tulisi tilanne pyrkiä järjestämään yhteistyössä hoitohenkilökunnan kanssa siten, että potilaan yksityisyyden suojaan puututtaisiin mahdollisimman vähän.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että poliisin säilytystiloissa yritettäisiin löytää ratkaisu sille, että säilytystiloissa työskentelevällä terveydenhuollon ammattihenkilöllä olisi mahdollisuus ottaa vastaan potilaita muussa tilassa kuin vapautensa menettäneiden sellissä. Tällöin potilaiden yksityisyydensuoja voitaisiin ottaa paremmin huomioon. Myös turvallisuusnäkökohdat olisi mahdollista huomioida paremmin, jos terveydenhuollon ammattihenkilöillä olisi käytettävissä potilaiden vastaanottamiseen tarkoitettut tilat. Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että tämä otettaisiin huomioon säilytystilojen remonttia suunniteltaessa.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Erityistoimintayksikkö ilmoittaa keskustelleensa poliisivankilan terveydenhuoltohenkilöstön kanssa erillisestä tutkimushuoneesta. Henkilöstö pitää nykyistä käytäntöä, jossa vapautensa menettäneiden terveydenhuolto tapahtuu tämän omassa säilytyshuoneessa hyvänä, eikä näe tarvetta erilliselle hoituhuoneelle. Terveydenhuoltohenkilöstö pitää ainakin oman turvallisuutensa kannalta erillisen terveydenhuoltotilan käyttöä nykyistä mallia huonompana vaihtoehtona.

Yksikön mukaan lääkärin ja muun terveydenhuoltohenkilöstön tavatessa vapautensa menettäneiden säilytyshuoneen ovi on kiinni, mutta ei lukossa. Vartija on oven ulkopuolella siten, että hänellä ei käytännössä ole mahdollisuutta nähdä tai kuulla säilytyshuoneessa normaalilla äänenpainolla käytävää keskustelua, mutta hän voi tarvittaessa tulla nopeasti sisälle huoneeseen, mikäli hänet kutsutaan sinne. Niissä yksittäisissä tapauksissa, joissa terveydenhuoltohenkilöstön turvallisuus sitä edellyttää, on vartija paikalla koko terveydenhuoltotoimenpiteen ajan.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotto

Apulaisoikeusasiamiehen näkemys on, että silloin kun terveydenhuollon ammattihenkilön vastaanottohuone on asianmukaisesti varustettu ja turvallisuusnäkökohdat otettu huomioon, ovat henkilökunnan turvallisuus ja potilaan yksityisyydensuoja selvästi paremmat kuin vapautensa

⁶ Poliisin säilytystiloissa annettavan terveydenhuollon osalta esim. Vantaan poliisivankilaan 18.11.2016 tehty tarkastus (EOAK/4721/2016) ja Espoon poliisivankilaan 14.3.2017 tehty tarkastus (EOAK/1382/2017).

menettäneen selli. Esimerkiksi jo sellin koosta johtuen siellä ei ole mahdollista olla kaukana toisesta eikä ole huonekaluja välissä viivyttämään päälle karkausta. Apulaisoikeusasiamies pitää mahdollisena, että tarkastuksen aikaisissa tiloissa ei ole mahdollista järjestää tällaista turvallista vastaanottotilaa, mutta hän suosittaa edelleen sellaisen tekemistä remontoituihin tiloihin.

Tarkastuksella saadun tiedon ja erityistoimintayksikön kommenttien perusteella vaikuttaisi siltä, että poliisivankilan henkilökunnalla ei ole välttämättä yhdenmukaista käsitystä siitä, miten vapautensa menettäneen yksityisyydensuoja ja toisaalta turvallisuusnäkökohdat otetaan huomioon terveydenhuollon ammattihenkilön hoito- ja tutkimustilanteessa. Lääkärin kertoman perusteella pääsääntö olisi se, että vartija on tilanteessa paikalla. Yksikön antaman tiedon mukaan näin ei kuitenkaan olisi. Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että tästä ohjeistetaan koko henkilökuntaa.

3.11 Lääkehoidon toteuttaminen

Tarkastushavainnot

Saadun tiedon mukaan hoitaja jakaa lääkärin määräämät lääkkeet lääkedosettiin, josta vapautensa menettänyt saa ne vartijan antamana. Lääkkeiden jakamisessa ei ole erillistä tarkastusmenettelyä eli jaettuja lääkkeitä ei esimerkiksi kaksoistarkasteta. Tiedossa ei ole, miten lääkepoikkeamista (esimerkiksi jos lääkkeiden annostelussa tai antamisessa tapahtuu virhe) ilmoitetaan ja miten niihin reagoidaan. Ilmeisesti myöskään vartijoita ei ole ohjeistettu tältä osin.

Mikäli vapauden menetys jatkuu kauemmin ja vapautensa menettänyt on opioidikorvaushoidossa, hankitaan korvaushoitoa järjestävältä poliklinikalta lääke. Lääkepulloissa (tarkoitettaneen metadoni-lääkettä, joka on liuosmaisessa muodossa) on valmiiksi annosteltu määrä. Ylivartija ei ollut tietoinen lääkkeen antamiseen liittyvistä erillisohjeista kuten esimerkiksi suun purskuttelusta lääkkeen annon jälkeen. Jäi myös epäselväksi, osaavatko vartijat tarvittaessa antaa Suboxone-lääkkeen, joka on toinen Suomessa korvaushoidossa käytetty lääke ja nykyisin filmimuodossa.⁷

Vapautensa menettäneen haltuun annetaan muun muassa astmalääkkeet, tarvittavat närästyslääkkeet, verenpaine- ja HIV-lääkkeet, antibiootit ja insuliinit sekä verenpainemittari.

Säilytystilan vartija voi harkintansa mukaan antaa itsehoitolääkettä kipuihin (parasetamolia). Tästä tehdään merkintä erilliseen vihkoon.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Poliisihallitukseen 5.12.2017 tehdyn tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamiehelle ilmoitettiin, että Poliisihallitus on suunnittelemassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa lääkkeiden jakamiseen liittyvää koulutuspakettia kaikille vartijoille. Asiasta oli tarkoitus tehdä päätös vuoden 2018 aikana.

Edellä kerrotusta johtuen apulaisoikeusasiamies ei ole pitänyt tarkoituksenmukaisena käsitellä tässä yhteydessä enemmän vartijoiden kouluttamista ja osallistumista lääkehoitoon.

⁷ Vankiterveydenhuollossa on lähes kokonaan siirrytty vankipotilaiden opioidikorvaushoidossa pistoksena annettavaan pitkävaikutteiseen buprenorfiiniin, joka ei vaadi päivittäistä annostelua.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden osalta apulaisoikeusasiamies viittaa edellä kohdassa 3.2 lausumaansa ja suositukseensa ohjeistuksen laatimisesta. Tämä koskee myös lääkepoikkeamatilanteita.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Terveydenhuoltohenkilöstö jakaa lääkkeet dosetteihin, eikä henkilöstön vähyydestä johtuen ole mahdollisuutta suorittaa kaksoistarkastusta.

Lääkkeenjaon poikkeamista tehdään poliisivankilan lääkehoitosuunnitelman mukainen lääkevirheilmoitus poliisivankilan lääkärille, joka ryhtyy tarvittaessa tilanteen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Poliisilaitoksissa käynnistetty lääkkeenjakkokoulutus poliisivankiloissa työskenteleville vartijoille saadaan käytyä läpi kaikkien vartijoiden osalta vuoden 2019 aikana. Käytännössä kyseinen koulutus on sama verkkokoulutuksena toteutettava Love-koulutus, jonka osa terveydenhuollon ammattilaisista suorittaa.

3.12 Rikosasian tutkijoiden rooli vapautensa menettäneiden lääkkeiden hankkimiseen

Tarkastushavainnot

Lääkärin mukaan korvaushoitolääkkeet hankkii pääasiassa rikosasian tutkija. Tämä johtuu siitä, että tutkija tietää, miten pitkään henkilö tulee olemaan vapautensa menettäneenä. Myös haastateltujen hoitajien mukaan vapautensa menettäneen korvaushoidosta ilmoitetaan tutkijalle, joka voi joskus itse hakea lääkkeet. Asiasta voidaan ilmoittaa myös hoitajalle silloin kun tämä on paikalla ja hoitaja voi sopia asiasta korvaushoitoa järjestävän poliklinikan kanssa.

Ylivartijan mukaan tutkija on mukana tilanteessa ainoastaan niin, että häneltä tiedustellaan, kuinka kauan vapautensa menettänyt on kiinni. Mikäli kiinnipito jatkuu kauemmin, on säilytystilan vartija yhteydessä poliklinikalle ja poliisi hakee sieltä vapautensa menettäneen korvaushoitolääkkeen.

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Korvaushoitolääkkeen hakemisesta ja rikosasian tutkijan roolista saadut tiedot poikkesivat jonkin verran toisistaan.

Apulaisoikeusasiamies viittaa jo aiemmin useaan otteeseen eri yhteyksissä kerrottuun CPT:n Suomea koskevaan kannanottoon siitä, että vastuu vapautensa menettäneiden säilyttämisestä ja epäillyn rikoksen tutkinnasta tulisi olla eri tahoilla. CPT:n mukaan tutkintavastuun ja säilyttämismvastuun sekoittaminen muodostaa riskin väärinkäytöksille. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on suositettu, että rikosasian tutkinta ja vapautensa menettäneiden säilyttämiseen liittyvät tehtävät – joihin kuuluu myös terveydenhuollosta huolehtiminen – erotetaan selkeästi toisistaan.

Poliisivankilassa työskentelevillä ei vaikuttanut olevan selkeää käsitystä siitä, kenen vastuulla on korvaushoitolääkkeiden hakeminen. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että tutkijalla ei pitäisi olla minkäänlaista roolia vapautensa menettäneiden lääkehoidossa. Korvaushoidon asianmukai-

nen toteutuminen kuuluu yksinomaan hoitohenkilökunnan vastuulle. Jokaisen vapautensa menettäneen lääkahoito tulisi tämän vuoksi ottaa hoitajan tai lääkärin arvioon mahdollisimman pian kiinni ottamisen jälkeen. Käytäntö, jossa esimerkiksi poliisipartio hakee ensikäden lääkkeit klinikalta, turvaa lääkkeen saamisen ensimmäisenä päivänä. Tämän jälkeen järjestämisvastuun tulisi siirtyä hoitohenkilökunnalle.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön mukaan Pasilan poliisivankilassa poliisivankilan henkilöstön ja muun muassa tutkintahenkilöstön roolit ovat varsin selkeät. Poliisivankilan henkilöstö vastaa siitä, että niin putkalain kuin muunkin säädösten mukaiset asiat toteutetaan. Käytännön tekemisen osalta tutkintahenkilöstö ajoittain osallistuu näiden asioiden hoitamiseen. Tämä käytäntö johtuu lähinnä resurssikysymyksistä. Sillä ei ole yksikön mukaan vaikutusta siihen, että vastuu asioiden tekemisestä on poliisivankilan henkilöstöllä.

Tuleva putkalaki tulee yksikön mukaan linjaamaan poliisivankilan tekemisiä entistä tiukemmin siten, että vastuiden lisäksi myös tekeminen on hoidettava jatkossa poliisivankilan henkilökunnan toimesta.

3.13 Ensiapukoulutus

Tarkastushavainnot

Tarkastajien saaman tiedon mukaan poliisivankilassa on annettu ensiapukoulutusta, mutta ei säännöllisesti. Ylivartija epäili, että ei osaisi esimerkiksi käyttää tilassa olevaa sydäniskuria (defibrillaattori).

Apulaisoikeusasiamiehen kannanotot

Apulaisoikeusasiamies suosittaa poliisilaitosta järjestämään säilytystilan henkilökunnalle säännöllisesti ja riittävän usein ensiapukoulutusta. Säilytystilassa olleen sydäniskurin lisäksi tarkastuksen aikana ei käyty enemmälti läpi säilytystilan ensiaputarvikkeita tai sitä, koska ne on päivitetty ja kenen vastuulla ne ovat.

Poliisivankiloihin tehdyillä tarkastuksilla on viime aikoina suositettu lääkevalikoimaan lisäämään adrenaliinikynä äkillisiä allergisia reaktioita varten. Jos tällainen hankitaan, olisi tarkoituksenmukaista perehdyttää myös vartijat käyttämään kynää. Tätä koskeva ohjeistus on sisällynyt myös Poliisihallituksen ohjekirjeeseen poliisilaitoksille.

Poliisilaitoksen erityistoimintayksikön kommentit

Yksikön ilmoituksen mukaan kaikille Pasilan poliisivankilan vartijoille on annettu Poliisihallituksen määräyksen mukaisesti ensiapukoulutusta. Kaikkiin vartijoille järjestettyihin ensiapukoulutuksiin sisältyy defibrillaattorin käyttökoulutus. Sen sijaan Pasilan poliisivankilassa ei ole ollut käytössä adrenaliinikyniä. Poliisivankilan vartijat ovat kuitenkin saaneet ensiapukoulutuksen ja lääkehoidon koulutuksen yhteydessä koulutuksen adrenaliinikynän käyttöön. Poliisivankilaan tullaan hankkimaan suosituksen mukaisesti viipymättä adrenaliinikyniä.

4 TOIMENPITEET

Yhteenveto suosituksista

Apulaisoikeusasiamies saattaa Helsingin poliisilaitoksen tiedoksi seuraavat kannanotot ja suositukset siltä osin, kuin niiden johdosta ei ole vielä ryhdytty toimenpiteisiin apulaisoikeusasiamiehen alustavien suositusten jälkeen:

kohta 3.2

Apulaisoikeusasiamies suosittaa toimintaohjeen laatimista säilytettävistä asiakirjoista, eli mitä säilytetään ja miten kauan.

kohta 3.3

Apulaisoikeusasiamies edellyttää, että potilastietojen kirjaaminen toteutetaan siten kuin potilaslaki ja potilasasiakirjojen laatimisesta annettu asetus edellyttävät. Käytössä oleva sovellus ei saa olla tälle esteenä.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa poliisilaitosta huolehtimaan siitä, että säilytystiloissa käyvälle lääkärille toimitetaan kopio tai tuloste säilytystilaan sijoitetun vapautensa menettäneen virallisista henkilötiedoista.

kohta 3.5

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että poliisin säilytystiloissa tavoiteltaisiin tilannetta, jossa kaikki yli vuorokauden säilössä olevat vapautensa menettäneet tapaavat terveydenhuollon ammattihenkilön.

kohta 3.6

Säilytystilan valvontahenkilökunnan ja terveydenhuollon välisen tiedonkulun turvaamiseksi apulaisoikeusasiamies suosittaa, että terveydenhuollon ammattihenkilö kirjaa tarkkailupäätökseen nimensä ja ammattinimikkeensä sekä käyntinsä ajankohdan.

kohta 3.10

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että säilytystilojen remontoinnissa yritettäisiin löytää ratkaisu sille, että terveydenhuollon ammattihenkilöillä olisi käytössä erillinen vastaanottotila, jossa olisi otettu huomioon myös turvallisuusnäkökohdat.

Apulaisoikeusasiamies suosittaa, että poliisivankilan henkilökuntaa ohjeistetaan siitä, miten vapautensa menettäneen yksityisyydensuoja ja toisaalta turvallisuusnäkökohdat otetaan huomioon terveydenhuollon ammattihenkilön hoito- ja tutkimustilanteessa.

Apulaisoikeusasiamies pyytää poliisilaitosta **31.12.2020 mennessä** ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt edellä esitetyn johdosta.

Muut toimenpiteet

Kohdassa 3.4 käsitelty asia, jossa on kyse potilastietojen hankkimisesta ja tietojen kirjaamisesta ulkopuolisen terveydenhuollon yksikön potilastietojärjestelmään, otetaan erikseen selvitetäväksi.

Apulaisoikeusasiamies saattaa kohdassa 3.7 esittämänsä huomiot putkalain valmistelusta vastaavan sisäministeriön tietoon ja sen tarpeelliseksi katsomiin toimenpiteisiin ryhtymiseksi.

Poliisilaitosta pyydetään toimittamaan apulaisoikeusasiamiehelle Pasilan poliisivankilan terveydenhuoltoa varten laadittu lääkehoitosuunnitelma.

Poliisilaitosta pyydetään saattamaan pöytäkirja siinä mainittujen terveydenhuollon ammattihenkilöiden tiedoksi.

Lopullinen pöytäkirja julkaistaan oikeusasiamiehen verkkosivulla.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Esittelijäneuvos

Iisa Suhonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä

Tiedoksi:

Helsingin poliisilaitos
Poliisihallitus
Sisäministeriö